

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
82

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Göran Eidevall

Uppsala 2017

Utgivare och redaktör: Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Redaktionssekreterare: David Willgren (david.willgren@altutbildning.se)
Recensionsansvarig: Rosmari Lillas-Schuil (rosmari.lillas@gu.se)

Redaktionskommitté:

Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Rikard Roitto (rikard.roitto@ths.se)
Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)
Cecilia Wassén (cecilia.wassen@teol.uu.se)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 50. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan eller postadress ovan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.willgren@altutbildning.se).
Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606; e-mail: atla@atla.com; webb: www.atla.com.

Omslagsbild: Del av 11Q19, ”Tempelrullen”, daterad till mellan första århundradet f.v.t och första århundradet v.t.

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o Teologiska institutionen
Box 511, S-751 20 UPPSALA, Sverige
www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Uppsala 2016

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGEN 2016

<i>Eidevall, Göran</i> , 80 år senare: Exegetiska sällskapet, <i>SEÅ</i> och de exegetiska dagarna – tal vid exegetiska sällskapets 80-årsjubileum	1
<i>Crawford, Sidnie White</i> , Textual Growth and the Activity of Scribes.....	6
<i>Laato, Antti</i> , Rewriting Israel's History in the Apocalyptic Context: Animal Apocalypse in First Enoch	28
<i>Docherty, Susan</i> , Why So Much Talk? Direct Speech as a Literary and Exegetical Device in Rewritten Bible with Special Reference to Pseudo-Philo's <i>Biblical Antiquities</i>	52

ARTIKLAR

<i>Spjut, Petter</i> , Polemisk etikett eller saklig beteckning? En studie av svenskspråkiga opinionsbildares användning av termen "gnosticism" och dess implikationer för bibelvetenskaplig och kyrkohistorisk forskning	76
<i>Hedlund, Simon</i> , Who Are the ἀρσενοκόϊται, and Why Does Paul Condemn Them (1 Cor 6:9)?	116
<i>Kelhoffer, James A.</i> , Simplistic Presentations of Biblical Authority and Christian Origins in the Service of Anti-Catholic Dogma: A Response to Anders Gerdmar	154

REPLIKER

<i>Gerdmar, Anders</i> , The End of Innocence: On Religious and Academic Freedom and Intersubjectivity in the Exegetical Craft – A Response to James Kelhoffer	179
<i>Kelhoffer, James A.</i> , A Diverse Academy Recognizes No Boundaries for Critical Inquiry and Debate: A Rejoinder to Anders Gerdmar	210

RECENSIONER

Aichele, George, <i>Simulating Jesus: Reality Effects in the Gospels</i> (Joel Kuhlin)	223
Amos, Roger, <i>Hypocrites or Heroes? The Paradoxical Portrayal of the Pharisees in the New Testament</i> (Tobias Ålöw)	226
Collins, John J., <i>Encounters with Biblical Theology</i> (Stig Norin)	230
Dochhorn Jan, Susanne Rudnig-Zelt, and Benjamin Wold (eds.), <i>Das Böse, der Teufel und Dämonen – Evil, the Devil, and Demons</i> (Torsten Löfstedt)	235
Ehrman, Bart D., <i>Jesus Before the Gospels: How the Earliest Christians Remembered, Changed, and Invented Their Stories of the Savior</i> (Joel Kuhlin)	239
England Emma och William John Lyons (red.), <i>Reception History and Biblical Studies: Theory and Practice</i> (Mikael Larsson)	243
Fewell, Danna Nolan (ed.), <i>The Oxford Handbook of Biblical Narrative</i> (Josef Forsling)	245
Gordon, Robert P. and Hans M. Barstad (eds.), <i>“Thus speaks Ishtar of Arbela”: Prophecy in Israel, Assyria and Egypt in the Neo-Assyrian Period</i> (Magnus Halle)	249
Giuntoli Federico and Konrad Schmid (eds.), <i>The Post-Priestly Pentateuch: New Perspectives on Its Redactional Development and Theological Profiles</i> (Jan Retsö)	256
Hayes, Elizabeth R. och Lena-Sofia Tiemeyer (red.), <i>“I Lifted My Eyes and Saw”: Reading Dream and Vision Reports in the Hebrew Bible</i> (Stefan Green)	261
Heilig, Christoph, <i>Hidden Criticism? The Methodology and Plausibility of the Search for a Counter-Imperial Subtext in Paul</i> (Joel Kuhlin)	264
Kim, Yeong Seon, <i>The Temple Administration and the Levites in Chronicles</i> (Jan Retsö)	268
Klein, Anja, <i>Geschichte und Gebet: Die Rezeption der biblischen Geschichte in den Psalmen des Alten Testaments</i> (Lars Olov Eriksson)	272
Klink III, Edward W., och Darian R. Lockett. <i>Understanding Biblical Theology: A Comparison of Theory and Practice</i> (Bo Krister Ljungberg)	274
Knoppers, Gary N., <i>Jews and Samaritans: The Origins and History of Their Early Relations</i> (Cecilia Wassén)	278

Markschies, Christoph, <i>Christian Theology and Its Institutions in the Early Roman Empire: Prolegomena to a History of Early Christian Theology</i> (Carl Johan Berglund)	282
Mettinger, Tryggve N. D., <i>Reports from a Scholar's Life: Select Papers on the Hebrew Bible</i> (Cian Power)	285
Neusner, Jacob och Alan J. Avery Peck (red.); William Scott Green och Günter Stemberger (rådgivande red.), <i>Encyclopedia of Midrash. Biblical Interpretation in Formative Judaism. Volume I-II</i> (Tobias Ålöw)	289
Porter, Stanley E. och David I. Yoon (red.), <i>Paul and Gnosis</i> (Paul Linjamaa)	291
Smith, Geoffrey S., <i>Guilt By Association: Heresy Catalogues in Early Christianity</i> (Martin Wessbrandt)	295
Strauss, Mark L. och Paul E. Engle (red.), <i>Remarriage After Divorce in Today's Church</i> (Bo Krister Ljungberg)	299
Willgren, David, <i>The Formation of the 'Book' of Psalms: Reconsidering the Transmission and Canonization of Psalmody in Light of Material Culture and the Poetics of Anthologies</i> (Anja Klein)	302
Wright, Tom, <i>The Day the Revolution Began: Rethinking the Meaning of Jesus' Crucifixion</i> (Mikael Tellbe)	306

ket eftersträvar. Redaktörerna är medvetna om detta och ger sålunda i förordet såväl en kortfattad och hjälpsam alternativ översikt, som en parallell uppställning av materialet enligt kategorierna: "General Introduction to Rabbinic Midrash and its Traits" – "Rabbinic Readings of Biblical Books" – "The Theology of Rabbinic Midrash" – "Rabbinic Midrash in Historical Contexts" – "Privileged Translation: The Targumim and Rabbinic Midrash" – "Formative Rabbinic Midrash: Midrash in Synchronic Context; Special Topics". Gemensamt index över antika källor och diskuterade ämnen hittas i slutet av den andra volymen. I och med det nya paperback-formatet har priset sjunkit drastiskt och närmar sig överkomliga nivåer.

Jag har, till avslutning, svårt att se att *Encyclopedia of Midrash. Biblical Interpretation in Formative Judaism* skulle kunna komma att ersätta Stemberger, CRINT eller *CHJ* IV, men den är likväl ett välkommet och, med tanke på sin spännvidd, ett varmt rekommenderat tillskott på bokhyllan jämte dessa verk. I och med det nya lägre priset kanske "bokhyllan" i detta fall till och med kan vara den egna och inte enbart universitetsbibliotekets.

Tobias Ålöw, Göteborgs Universitet

STANLEY E. PORTER AND DAVID I. YOON (RED.)

Paul and Gnosis

Pauline Studies, Leiden: Brill, 2016, Inbunden, 222 s., €99, ISBN: 978-9-00431-668-3

Den här boken är det nionde numret i Brill-serien "Pauline Studies", alla redigerade av Stanley E. Porter; de senaste tre tillsammans med någon av hans yngre medarbetare. Ytterligare sex antologier planeras utkomma, ett nytt för varje år. Serien behandlar, som namnet indikerar, Paulus utifrån något specifikt tema och för den föreliggande boken är temat "gnosis" och "gnosticism" – vilket behandlas i tio artiklar. Boken är uppdelad i två block. Del I behandlar Paulus och hans relation till "gnosis". Eftersom termen betecknar ospecificerad "kunskap" så kan detta, vilket redaktörerna också gjort, tolkas väldigt brett.

Del I börjar med en studie av Paulus användning av konceptet ”kunskap”, genomförd av Stanley E. Porter. Artikeln är analytiskt dämpad och består huvudsakligen av en lexikal genomgång av Paulus (inklusive de deuteropaulinska samt pastoralbrevens) användning av konceptet kunskap. Det centrala bidraget i denna studie är, i min mening, att Porter inkluderar även andra ord än de som börjar med $\gamma\nu\omicron$ -roten, till exempel $\omicron\tilde{\iota}\delta\alpha$. Efter genomgången drar Porter några slutsatser, bland annat att flera av de deuteropaulinska brevens användning av kunskapsbegreppet passar in med användningen i några av de autentiska breven, bättre till och med än vissa av de autentiska breven sinsemellan. För att denna slutsats ska vara intressant, emellertid, så förutsätter det att Paulus hade en enhetlig användning av kunskapsbegreppet överhuvudtaget.

Nästa artikel i del I är författad av bokens andre redaktör, David Yoon. Här diskuteras 2 Kor 12, som omnämner törnet i Pauls kött ($\sigma\kappa\omicron\lambda\omicron\psi\ \tau\tilde{\eta}\ \sigma\alpha\rho\kappa\acute{\iota}$). Yoon presenterar en historisk översikt över de många och oförenliga tolkningarna av begreppet. Han avfärdar bland annat tanken att Paulus syftar på en fysisk åkomma eftersom det vore okarakteristiskt av en person, som verkar ha utstått så mycket förföljelse (inklusive fysisk sådan) att klaga över en kroppslig åkomma, och Yoon tillägger: ”Paul probably would not have cared too much about these sorts of things” (26). Yoon presenterar sedan en egen exeges och slutsatsen blir att begreppet $\sigma\kappa\omicron\lambda\omicron\psi\ \tau\tilde{\eta}\ \sigma\alpha\rho\kappa\acute{\iota}$ syftar på en djävulens budbärare som ständigt påminner Paulus om hans tidigare aktiviteter som förföljare av kristna. Detta passar väl med Adolf Schatters hypotes från 1960-talet, att Paulus talar om sitt samvete i denna passage.

Del I fortsätter sedan med en artikel av Andrew W. Pitts som behandlar 1 Kor 15 och diskussionen om Paulus syn på uppståndelsekroppen. Artikelns huvudsyfte är att omkullkasta Richard Carriers hypotes om att Paulus här presenterar en doktrin om att uppståndelsekroppen är immateriell. Nästa artikel i del I, författad av Adam Z. Wright, presenterar en ny metod för att identifiera allusioner i den paulinska korpusen – allusioner till GT såväl som litteratur från Paulus grekisk-romerska kontext. Wright baserar sin metod på Gian Biagio Contes syn

på allusioner som ”poetiskt minne”, och att temat i allusionen måste identifieras innan lexikala eller konceptuella jämförelser påbörjas. Chris S. Steven är författaren till sista artikeln i del I och här diskuteras Paulus uppfattning om sig själv och sin roll. Steven argumenterar att Paulus uppfattade sig som en ny Elia, en profet, och inte bara en apostel, detta trots att Paulus inte brukar betecknas som en profet bland de tidigaste kristna.

Del II av boken övergår i att diskutera Paulus och ”gnosticism”. Del II öppnar med en artikel av D. G. Dunn som konstaterar att gnostiker och även Markion inspirerades mycket av Paulus. Dunn argumenterar för att de inspirerades av Paulus, men missförstodde och gjort våld på Paulus teologi. Gnostiker och Markion presenterade Paulus på ett förenklat sätt vilket också är orsaken till att Paulus blev så populär bland dem, eftersom de var grupper som önskade enkla svar i en komplicerad värld. Den andra artikeln i del II, författad av Hughson T. Ong, undersöker heresin som nämns i 1 och 2 Tim. Efter analyser av tidigare ställningstaganden, som identifierat heresin som gnosticism, proto-gnosticism och synkretism, sluter sig Ong till – eftersom kontexten i 1 Tim skiljer sig från 2 Tim – att vi förmodligen har att göra med två olika former av heresi i 1 och 2 Tim. Den tredje artikeln i del II är Michael Kalers genomgång av Paulusreceptionen i Nag Hammadi-texterna. Kaler visar vidden av olika användningar av Paulus som finns i text-samlingen och därmed också att det inte fanns en reception av Paulus bland de som ibland kallas gnostiker. De flesta av Nag Hammadi-texterna bör helt enkelt förstås som representationer av tidig kristendom, snarare än texter från en heterodox minoritet som stod emot ortodoxin. Den näst sista artikeln, Tide Bak Halvgaards text, är en analys av begreppet *fullheten* (pleroma) i den paulinska litteraturen och dess reception i Nag Hammadi-texterna. Halvgaard visar på utvecklingen av konceptet *fullhet* som sker från Paulus skrifter, via de deuteropaulinska breven och receptionen av båda i Nag Hammadi-texterna där den fungerar som en teknisk term för kollektivet av eoner i flera texter. I den sista artikeln, av Panayotis Coutsoumpos, diskuteras omnämmandet av ”de starka” i församlingen i 1 Kor. Coutsoumpos presenterar en kort överblick och

analys över forskningsläget och sluter sig till att ”de starka”, de som hade mer kunskap än de svaga, inte kan sägas ha representerat en gnostisk grupp eller någon form av gnosticism eller proto-gnosticism. De starka syftar helt enkelt på de i Korinth som hade mer kunskap än andra.

Det finns några brister i den här boken, förutom den apologetiska hållning som lyser igenom i några av texterna, speciellt Dunns artikel. Redaktörerna refererar kort i inledningen till forskningen som bedrivits kring fenomenet gnosticism och uppmärksammar problematiken kring begreppet. Det förefaller dock som om de bortsett från budskapet i forskningen eftersom inga åtgärder vidtagits för att motverka oklarheterna kring termen ”gnosticism” i utformningen av boken. Artiklarna i den första delen har inte mycket med varandra att göra, mer än att de handlar om Paulus och att termen ”gnosis” ibland omnämns (ofta utan att definieras).

Bokens andra del innehåller flera intressanta artiklar, framförallt Halvgaards och Kalers bidrag, men eftersom en definition aldrig presenteras i början av boken så lämnas läsaren att undra vad som egentligen för artiklarna i del II samman. Vad är ”gnosticismen” som studeras? Några artiklar arbetar dessutom utifrån en daterad och polemisk syn på gnosticism. Vid ett tillfälle presenteras ”gnostiker” – som inte närmare definieras – som libertiner eller världsförnekande asketer (195). Denna skildring är baserad på Irenaeus polemiska redogörelser (som helt saknar grund i förstahandskällorna vi nu har tillgång till) och borde ha nyanserats, men accepteras istället okritiskt av Coutsoumpos i den sista artikeln i del II (195).

För att boken skulle nått sin fulla potential så borde insikterna som den senaste gnosticismforskningen delgett oss ha implementerats mer aktivt. Några oklarheter finns också i inledningen där gnosticismforskningen diskuteras kort. Redaktörerna skriver att en del forskare övergett termen ”gnosticism” och istället använder termen ”sethiansk gnosticism” och ”klassisk gnosticism”, och här anges två referenser: Karen King och Michael A. Williams. Mig veterligen förespråkar varken King eller Williams att termen gnosticism byts ut till ”klassisk gnosticism” eller ”sethiansk gnosticism”. Williams förespråkar snarare att ter-

men ”bibliska demiurgiska traditioner” används istället för ”gnosticism” medan Karen King helt vill överge termen och menar att det räcker med att tala om antik kristendom; behöver man närmare precisera sig så ska andra begrepp än det polemiska och oprecisa konceptet gnosticism användas, menar King. Boken *Paul and Gnosis* är en bra illustration över Kings och Williams poänger: termen ”gnosticism” har ett ytterst begränsat analytiskt värde (ibland direkt vilseledande) om det används generaliserande.

Hade termen ”gnosticism” definierats tydligt och om artiklarna hade utgått från denna definition och implementerat den genomgående på ett värdeneutralt sätt så hade bokens förtjänster som helhet utan tvekan utvidgats.

Paul Linjamaa, Lunds Universitet

GEOFFREY S. SMITH

Guilt By Association: Heresy Catalogues in Early Christianity

Oxford: Oxford University Press, 2014, Inbunden, xvi + 196 s., \$78,

ISBN: 978-0-19938678-9

Går det att lita på kyrkofäderna? När det kommer till kunskap om de tidigaste århundradena av kristendomens historia är vi allt som oftast hänvisade till vittnesbörd från individer med namn som Papias, Polykarpos, Justinus, Hegesippus, eller Irenaeus—kyrkoledare och teologer som levde och verkade under 100-talet. Men är dessa herrar att lita på när de exempelvis uttalar sig om den mångfald av kristna grupperingar som fanns och var verksamma under deras livstid? Ett grundläggande problem när den frågan ska besvaras är att de många gånger inte ens skulle tillstå att en mångfald existerade, utan snarare skulle de skilja mellan den enda äkta varan och en mängd förfalskade imitationer.

I monografen *Guilt by Association: Heresy Catalogues in Early Christianity*, utgiven 2014 på Oxford University Press, gräver Geoffrey S. Smith i dessa frågor, och reflekterar utförligt över frågor om kategorisering och identitetsskapande bland de tidiga kristna. Smith, som disputerade vid Princeton 2013 med Elaine Pagels som handledare, är inte minst intresserad av historiska frågor som rör valentinianism och den så